

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'38'42:821.161.2-1 Мельничук
DOI: 10.26565/2227-1864-2020-84-07

Афористичність поетичної мови Тараса Мельничука: стилістико-синтаксичний аспект

Ю. І. Калашник

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови філологічного факультету,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна;
e-mail: kalashnyk_julia@ukr.net; https://orcid.org/0000-0003-2737-8612*

У статті розкрито ідіостильову специфіку афоризмів поетичної мови Т. Мельничука, репрезентовану в їхній семантико-синтаксичній організації та стилістичних функціях. Завданнями було дослідження семантики афоризмів, їх синтаксичної структури та стилістичних засобів, виявлення композиційних функцій. Матеріалом студії послужило найповніше на сьогодні тритомне видання творів Т. Мельничука.

За ступенем вираження смислової доміанти афоризми аналізованої поезії переважно є образними й концентруються навколо тем і мотивів, які стосуються України, її історії, долі самого поета, а також морально-етичної проблематики та вічних цінностей. Виявлено наскрізний характер афористичності аналізованого корпусу поезій.

Установлено те, що афористичні вислови Т. Мельничука співвідносяться із синтаксичними конструкціями, що мають різноманітну структуру: від простого речення до надфразних єдностей. Зафіксовані поетичні афоризми переважно є еквівалентами складнопідрядних речень мінімальної структури з підрядними частинами умови, причини, означальними та ін. Афоризми репрезентовано також складнопідрядними реченнями ускладненого типу та складносурядними конструкціями (останні мають переважно зіставно-протиставні відношення між предикативними частинами) та рідше складними безсполучниковими реченнями.

Превалювання афоризмів, що є еквівалентами складних речень та надфразних єдностей, пояснюємо тим, що вони є не тільки смислотвірними, а й композиційними складниками поезій Т. Мельничука. Афористичністю відзначаються цілі строфи та окремі поезії. Для афористики Т. Мельничука характерним є фольклорний струмінь, тяжіння до максим. Афористичність поета базується на парадоксальності й створюється різного роду протиставленнями, повторами, запереченням, хіазмом, підтримується римуванням.

Ключові слова: афоризм, складнопідрядні речення, семантико-синтаксичні відношення, зіставно-протиставні відношення, надфразна єдність, заперечення, поетична мова

Калашник Ю. И. Афористичность поэтического языка Тараса Мельничука: стилистико-синтаксический аспект

В статье раскрыта идиостильевая специфика афоризмов поэтического языка Т. Мельничука, представленная в их семантико-синтаксической организации и стилистических функциях. Задачи состояли в исследовании семантики афоризмов, их синтаксической структуры и стилистических средств, в выявлении композиционных функций. Материалом послужило полное на сегодня трехтомное издание произведений Т. Мельничука. По степени выражения смысловой доминанты афоризмы рассматриваемой поэзии преимущественно являются образными и концентрируются вокруг тем и мотивов, которые касаются Украины, ее истории, судьбы самого поэта, а также морально-этической проблематики и вечных духовных ценностей. Установлено, что афористические высказывания Т. Мельничука соотносятся с синтаксическими конструкциями, имеющими различную структуру: от простого предложения до сверхфразовых единств. Зафиксированные поэтические афоризмы преимущественно являются эквивалентами сложноподчиненных предложений минимальной структуры с придаточными частями условия, причины, определительными и др. Афоризмы представлены также сложноподчиненными предложениями усложненного типа и сложносочиненными конструкциями (последние имеют преимущественно сопоставительно-противительные отношения между предикативными частями) и реже сложными бессоюзными предложениями. Доминирование афоризмов, являющихся эквивалентами сложных предложений и сверхфразовых единств, объясняем тем, что они являются не только смыслообразующими, но и композиционными частями поэзий Т. Мельничука. Афористичностью отличаются целые строфы и отдельные поэзии. Для афористики Т. Мельничука характерно фольклорное начало, тяготение к максимам. Афористичность поэта базируется на парадоксальности и создается разного рода противопоставлениями, повторениями, отрицанием, хіазмом, поддерживается рифмованием.

Ключевые слова: афоризм, сложноподчиненные предложения, семантико-синтаксические отношения, сопоставительно-противительные отношения, сверхфразовое единство, отрицание, поэтическая речь

Kalashnyk Julia. The aphoristic character of Taras Melnychuk's poetry: the stylistic and syntactic aspect

The article reveals the individual stylistic features of T. Melnychuk's poetic language as represented in their semantic and syntactic organisation and stylistic functions. The task was to study the semantics of the aphorisms, their syntactic structure and stylistic means and to identify the compositional functions. According to the degree of the semantic dominant expression, the aphorisms of the analysed poetry are figurative and concentrate around the themes and motifs that have to do with Ukraine, its history, the destiny of the poet himself, with moral and ethical issues, with eternal values. The comprehensiveness of the aphoristic character of the analysed poems is proved. T. Melnychuk's aphoristic expressions are established to correlate with various syntactic constructions: from a simple sentence to overphrase unities. The registered poetic aphorisms are mostly equivalent to complex sentences of minimum structure with adverbial clauses of condition or cause as well as attributive clauses etc. The aphorisms are also represented by multicomponent complex sentences and coordinate constructions (the latter have mainly comparative-

contrastive relations between the predicative parts) and, more seldom, by asyndetic sentences. Prevalence of the aphorisms equivalent to composite sentences and overphrase unities can be explained by their being not only sense-making but also compositional components of T. Melnychuk's poems. There are whole strophes or poems of aphoristic character. T. Melnychuk's aphoristics is characterised by folkloristic nature, by tending to maxims. The aphoristic character is based on paradoxical features and is created by various oppositions, repetitions, negation, chiasmus, is supported by rhyming.

Key words: aphorism, complex sentences, semantic-syntactic relations, comparative-contrastive relations, overphrase unity, negation, poetic language

У творчих людей із самобутнім талантом, до яких належить і поет-дисидент Тарас Мельничук (1939-1995), не тільки свій, образний погляд на речі, а й пов'язана із цим здатність створювати вислови, які є узагальненням набутого досвіду й знань, а також відчуттів, філософських роздумів, припущень, передбачень тощо.

Як відзначає І. Зелененька, «поезія Т. Мельничука займає своє особне місце в контексті української літератури, вона не обмежена регламентом якогось одного певного стилю» [6, с. 13]. Лірика поета була спротивом соцреалізму, яскравим явищем літератури останньої третини ХХ століття [6, с. 3].

На сьогодні нечисленними є мовознавчі дослідження, присвячені поетичній творчості цього автора. Зокрема, Л. Пена розглядає діалектну лексику, що функціонує в поезії Т. Мельничука [15]. Специфіку символіки та епітетики творів цього автора досліджує Ю. Зуєнко [7;8]. Особливості оказіонального словотвору вивчає К. Дюкар [5].

Семантика афоризмів, їх структура й функційні властивості привертають увагу багатьох дослідників, серед яких Н. Баракатова [1], Х. Волошак [2], Ю. Григорович [3], В. Калашник [9], Ю. Калашник [10], Ж. Колоїз, Н. Малюга [11], Н. Оніщенко [14], Н. Шарманова [11; 16] та ін. Стилiстико-синтаксичну організацію афоризмів також розглянуто в більшості праць названих науковців. Зокрема, слід відзначити, спираючись на ці дослідження, що афоризми не мають обмеження в синтаксичній репрезентації. У цьому зв'язку становлять інтерес поетичні вислови Тараса Мельничука, які збагачують українську афористику, але ще не були об'єктом спеціальної студії.

Актуальність запропонованого дослідження афористичності як характерної риси поетичної мови Т. Мельничука зумовлена тим, що ця риса його творчості потребує стилістико-синтаксичного аналізу з огляду на багатство та оригінальність художньої образності автора.

Мета студії – виявлення ідіостильової специфіки афоризмів поетичної мови автора, репрезентованої в їх семантико-синтаксичній організації та стилістичних функціях. **Завдання** полягають у дослідженні семантики афоризмів, аналізі синтаксичної структури та характеристиці стилістичних засобів образності, з'ясуванні композиційної функції.

Матеріалом дослідження послужило найповніше на сьогодні тритомне видання творів Т. Мельничука (Коломия, 2003).

На сьогодні існує багато визначень афоризму. За однією з дефініцій, афоризм (грец. ἀφορισμός – визначення) – «короткий влучний оригінальний вислів; узагальнена глибока думка, виражена в лаконічній формі, подеколи несподівано парадоксальній» [12, с. 70]. У своєму дослідженні виходимо з того, що на семантико-синтаксичному рівні афоризм є одиницею-конструкцією, що становить еквівалент речення. Ця еквівалентність визначається синтаксичними параметрами – співвідношенням із предикативними одиницями різних типів [11, с. 128].

За ступенем вираження смислової доміанти зафіксовані нами в поезії Т. Мельничука афоризми переважно є образними. Створені ним афоризми концентруються навколо тем і мотивів, які стосуються України, її історії, у цьому зв'язку й долі самого поета, а також морально-етичної проблематики та вічних цінностей (свободи, кохання тощо).

Афористичні вислови Т. Мельничука мають найрізноманітнішу структуру, і це не тільки тому, що він над ними наполегливо працював, а, радше, тому, що це є специфікою його мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Такий висновок насамперед зумовлений численністю дібраного матеріалу.

За нашими спостереженнями, у поетичній мові Т. Мельничука превалюють афоризми, що є еквівалентами складних речень та надфразних єдностей.

Активністю функціонування відзначаються ті афоризми, що за структурою співвідносяться із складнопідрядними реченнями. Особлива афористичність притаманна конструкціям з відношеннями умови, наприклад: «Я б, мабуть, Мила, став титаном, / Якби я став Твоїм обранцем» [13, II, с. 215]. Деякі з них сприймаються як максими: «Якщо нема любові на весь вік – Не треба й на хвилину» [13, I, с. 174]; «Раз нема Вітчизни і свободи – То й мене не треба на землі» [13, II, с. 234]. Наведені афоризми побудовані за моделями: якби А, то і Б; якщо нема А – не треба і Б. Вони репрезентують як особистісні мотиви, так і громадянські. Мотив призначення поетичної творчості звучить в афоризмі: «А поети – то ще не поети, / Як з їх слів орли воду не п'ють» [13, II, с. 231]. Таким чином Т. Мельничук, використовуючи народнопоетичний символ орла, підкреслює важливу роль поезії в суспільстві – формування національної гідності й свідомості.

Вислів з компонентом умови: «А Прометей серце – не вбити в людині, / Якщо навіть людину

вбить» [13, I, с. 92] – засвідчує парадоксальність як одну з ознак афористичності мови Тараса Мельничука. Автор використовує фігуру часткового хіазму (*не вбити в людині – людину вбить*), посилювану варіюванням заперечення та ствердження в ключовому дієслові-присудку.

Між компонентами складнопідрядних конструкцій, що є носіями афористичного змісту, зафіксовано також причинові відношення. У цих висловах, зокрема, передано інтимні почуття (*«Не зраджуї більше мене, / Бо я не годен зради прощати»* [13, II, с. 42]) або розкривається доля ліричного суб'єкта, яку можна ототожнювати з долею самого автора (*«Нема мого коріння в цій темниці: / На камені коріння не росте!»* [13, II, с. 60]). В останньому прикладі афористичність виникає внаслідок авторського трансформування народнопоетичної формули на позначення неможливого.

У наступному афоризмі парцельований компонент розкриває причину невиконання дії, зазначеної в базовій частині речення: *«Не можна руту / Коренем перевернути / До сонця. // Бо рута не може / Цвісти і не гнутись / В чужому городі»* [13, II, с. 160]. Спостерігаємо нагнітання заперечних форм в обох частинах (*не можна, не може цвісти, не може не гнутись*), що посилює виразність вислову. Як підкреслює С. І. Дорошенко, «рематична позиція постпозитивних парцелятив сприяє посиленню їхньої смислової ролі» [4, с. 45].

У поезії Т. Мельничука зафіксовано афоризми, співвідносні з конструкціями, що мають означальні відношення між компонентами, у яких образно схарактеризовано національну єдність, гідність і свідомість народу та окремої людини-громадянина, наприклад: *«То не народ, чий дух не зазоріє в поколіннях»* [13, II, с. 40]; *«Не вмре в моїм місті людина, / Що посадить калинове гронце»* [13, II, с. 63]. Опорними в цих висловах є відповідні лексеми *народ – дух – покоління; людина – калинове гронце*. У формуванні афористичного змісту важливу роль відіграє саме підрядна присубстантивно-означальна частина, що й розкриває семантику ключових слів у головній частині.

Поліпропозитивним є афоризм Т. Мельничука з означальними смисловими відношеннями: *«А смерть я певен / це найкраще віно / яке життя / усім несе»* [13, II, с. 129], розгортання змісту в якому йде ланцюжковим зв'язком: спочатку через метафоризацію лексеми *смерть* (за моделлю *А це Б*), а далі подається атрибутивна характеристика лексеми *віно*, тобто компонента *Б*.

У синтаксичній організації конструкцій афоризмів Т. Мельничука реалізують й інші семантичні відношення, зокрема з'ясувальні,

порівняльні, часові та відповідності. Так, з'ясувальна семантика встановлюється між компонентами вислову: *«Я знав, / що найкраща птаха / на світі / це жінка»* [13, II, с. 104], що є носієм потужної експресії. Поет будує метафоричний образ на парадоксі. Темпоральний компонент, виражений підрядною частиною, в афоризмі: *«Я син України й буду сином / доки сонця угорі»* [13, II, с. 226] – вносить семантику часової необмеженості, навіть безкінечності. Різноструктурні зіставлення (порівняльний зворот і підрядна порівняльна частина) передають семантику цінності життя в такому вислові: *«Я п'ю життя, / як столітній коньяк, / Як у березні – сік березовий»* [13, II, с. 206]. В афоризмах, побудованих на відношеннях відповідності (наприклад: *«Чим раб нижчий – тим імперія вища»* [13, I, с. 92]), експресія створюється контекстуальними й загальноживаними антонімами та синтаксичним паралелізмом.

Серед афоризмів поета є такі, що співвідносяться за структурою із складнопідрядними реченнями ускладненого типу, наприклад: *«Коли атом / говорить про м'яту / треба витатуювати / викарбувати / зарубати / на кістках імена / щоб можна було / пізнати / чия вина»* [13, II, с. 160]. Підрядна умови в препозиції слугує відправною точкою для розгортання змісту головної частини зі значенням необхідності виконати вкрай важливі дії фіксування інформації (*треба витатуювати / викарбувати / зарубати*). У свою чергу, семантику градації передають ті афористичні вислови, у яких є частини, співвідносні за структурою з нерозчленованими складнопідрядними реченнями прикомпаративної семантики: *«<...> мені сумно / що сучасні жінки / скоріше ідуть в балаган, / ніж в царівни»* [13, II, с. 207] або *«Краще згоріти від пристрасті, / Ніж від безглуздя того, що є»* [13, II, с. 223].

У поетичній мові Т. Мельничука спостерігаємо афоризми, співвідносні із складносурядними реченнями, які здебільшого репрезентують зіставно-протиставні семантико-синтаксичні відношення: *«[Ластівкам у лице майський вітер засвище] / І стане весна – на калину / А земля на **Україну вища**»* [13, II, с. 62]. Обставинні синтаксеми *на калину та на Україну* об'єднані предикатом *стане вища*, складники якого розташовані в дистантній позиції і який водночас поєднує суб'єкти *весна і земля*. Таким чином афоризм експліцитно передає високу оцінку поняття «Батьківщина». Очевидним є те, що афоризми містять сконцентровану думку, як-от: *«Ні в кого не б'ється два серця, / А єдине – двічі не вбить»* [13, II, с. 229]. Автор розгортає смисловий ланцюг за рахунок компонентів (*не два – єдине*) та висновку – *двічі не вбить*. Організовані у такий спосіб вислови мають високий ступінь афористичності, що досягається, крім іншого, й риторичним запереченням (*ні в кого не б'ється*).

Як показує аналіз, зіставно-протиставні відношення мають місце і в складних

безсполучникових конструкціях тих афоризмів, які репрезентують тему кохання, наприклад: «*Ти прожити зможеш без мене, / Мені ж без тебе – не треба життя*» [13, II, с. 212]. У цьому вислові друга частина починається з повтору-підхоплення особового займенника (*без мене – мені ж*), а члени речення розташовуються у зворотному порядку стосовно першої частини, що дає змогу зацентувати увагу на протилежному відчутті.

Частина афоризмів за структурою є еквівалентами складних синтаксичних конструкцій з різними типами зв'язку. Так, в афоризмі: «*Не думайте, що поле умирає восени: / Коли немає сонця – світять стерні*» [13, II, с. 144] – передано безперервність життя в довкіллі. Для розгортання думки використано підрядну зв'язувальну частину, безсполучниковий зв'язок із причиновими відношеннями та підрядну частину умови.

Досить часто афоризми Т. Мельничука є еквівалентами надфразної єдності. У них відбито, зокрема, біль за долю Вітчизни («*Рушило безглуздя – / небо зоране. / Знов прасують землю, як білізну...*» [13, II, с. 165]) або інтимні почуття («*Повернула душа на весну, / А останнє кохання – на осінь... / То не сніг заміта тишину – / То весь світ заплели твої коси*» [13, II, с. 213]). На нашу думку, наведені фрагменти складаються із двох самостійних висловів, тобто вони можуть функціонувати як окремі афоризми.

Активність творення автором афоризмів засвідчує поезія Т. Мельничука «Не будьте такі бідні», кожна строфа (їх чотири) якої може функціонувати як окремий афористичний вислів, наприклад: «*Не будьте такі бідні, / Не будьте такі багаті, / Що за бідністю – серця не видно, / А за багатством – сусідньої хати*» [13, II, с. 235]. Цей афоризм є еквівалентом складної синтаксичної конструкції, підрядні частини якої не тільки забезпечують високий ступінь смислової єдності, а й вносять разом з узагальненням та розкриттям смислу ще й семантику градації. Необхідно відзначити, що в цій поезії автор звертається до синтаксичної синонімії конструкцій, у яких закладена афористична думка, наприклад: «*Не ходіте в зрячих сліпцях, / Не будьте сліпими провидцями. / Щоб не бачити: чаша ця – / Повна по вінця*» [13, II, с. 235]. У наведеному контексті компонент із семантикою мети винесений у парцелят для смислового увиразнення. Водночас парцеляція дає змогу зацентувати увагу й на образності базової частини, побудованій на оксимороні. Єдність компонентів афоризму забезпечується також повторюваням запереченням, що супроводжує предикати.

Невеликі за обсягом верлібри також, на наш погляд, можна вважати наближеними до афоризмів, як-от: «*сонце це сонце / і більше*

нічого / дерево це дерево / і більше нічого // а людина пройде / зрубає дерево / закривавить сонце / так і не згадавши / що вона людина» [13, II, с. 142], а також приклад: «*Я хочу дивитись / на людей / з такою ніжністю / як дивляться на звірят / чи на водорості / та люди точать / сокири / і я стаю / деревом*» [13, II, с. 164].

За нашими спостереженнями, висловів, що є еквівалентами простих речень, менше, ніж складних конструкцій, хоча, зауважмо, що цей структурний поділ у нашому випадку умовний, якщо ми вичленуємо афоризм із ширшого контексту, який теж може тяжіти до афористичності, наприклад: «*Несміливість нині – це зрадливість. / Несміливість – добровільна смерть митця*» [13, I, с. 43]. У наведених афоризмах відбувається метафоричне ототожнення двох різнопланових понять, за рахунок цього семантика вислову загострюється. Повтор лексеми *несміливість* із різними предикатами слугує градації думки.

Афоризми, що є еквівалентами простих речень, репрезентують, зокрема, тему долі поета: «*Землю батьків / поклав мені Бог / на серце / і вільним стану / спершиш на свій меч*» [13, II, с. 120]; «*Я тільки гість – / і тут, і там, / і на землі*» [13, II, с. 203]; «*Крім тебе і поезії / в мене жінок нема*» [13, II, с. 201]. У вислові: «*Та вище всіх приречень – самозречення / В ім'я життя*» [13, I, с. 124] – стверджується найвищий вияв поняття «приречення» для митця-громадянина. Афористичність може базуватися на протиставленні, що репрезентує свій і чужий простір: «*За сто чужинських зоряниць / я не віддам й вишневу віту*» [13, II, с. 35].

Слід відзначити, що однією з характерних рис афоризмів Т. Мельничука є римованість. Внутрішня рима забезпечує високий ступінь злютованості компонентів, як-от: «*Час іще покаже, хто що скаже, / Хто був прав, а хто із нас блукав*» [13, II, с. 233]. У деяких конструкціях, навпаки, репрезентовано уснорозмовний характер: «*Що ж, не можеш – не йди, / а зможеш – прийди, / Прийди хоча б попрощатись...*» [13, II, с. 213]. Компактність структури забезпечується безсполучниковим зв'язком, непоширеністю предикативних частин, а також подвійною зміною їхнього комунікативного типу: констатив – реквестив (прохання). Крім того, заперечна семантика предикатів змінюється на стверджувальну. За нашими спостереженнями, синтаксичні конструкції афоризмів переважно є розповідними за комунікативною метою. Водночас серед афоризмів Т. Мельничука є такі, що мають бажальну модальність риторичного характеру: «*Будь здорова, Україно, в цім липні – / І на тисячу липнів вперед, / Щоб не знати боїв кроволитних / Від московських штиків і ракет*» [13, II, с. 230]. Зауважмо, що цей афоризм – із написаної в тюрмі поезії, датованої липнем 1972 року. На основі фігури риторичного запитання та антитези створено афоризм: «*[І я часто думаю:] Чи не забагато в*

жінок терпіння / І чи не замало для них ласки?» [13, II, с. 223]. У спонукальних конструкціях афоризм є частиною уявного діалогу, зокрема, з рідною природою, як-от: «Прости й навчи: не стати каменем – Навчи на камені рости» [13, I, с. 98]. Діалогічність створює форма наказового способу дієслів (*прости, навчи*). Експресія виникає внаслідок дистантного повтору одного з головних членів. До складу афористичних висловів подекуди входять конструкції, різні за комунікативно-інтенційним змістом. Наприклад, в афоризмі: «*Народжуймося! / Народжуймося – лише від роду не відроджуймося. / Це мудро – стати початком продовження*» [13, II, с. 40] – поєднано два речення-ін'юктиви та констатив.

Афоризми в поезії Т. Мельничука відіграють важливу композиційну роль. Привертає увагу те, що афоризми про невіддільність долі поета від долі Батьківщини тяжіють до розташовування в кінці строфи, наприклад: «*[Червоний мак! Веди мене до Матері / Усе життя світи мені в путі.] / Якщо я сонце материнське / в серці матиму, / То буде в мене сонце – і в житті*» [13, I, с. 190]. Експресія висловлення забезпечується повтором лексеми *сонце* та знаком тире перед обставинним поширювачем *в житті*. Словообраз Матері прочитується як багатозначний: і Вітчизна, і матір ліричного суб'єкта. Написання з великої літери слугує сакралізації та звеличенню образу.

Як своєрідний висновок звучить афоризм, структура якого містить компонент причини, у завершальній частині речення й відповідно першій строфі поезії «Не снісь мені, кривавий сон»: «*<...> мені не треба десять сонць, / живу тобою, Україно*» [13, II, с. 35].

У двох заключних частинах поезій циклу «Палац у росині» афоризм: «*І пахоці осені / нам нагадають / про тління, / якого уникнути може / лиш той, / хто вірить в любов, / як дерево вірить / в коріння*» [13, II, с. 208] – слугує своєрідним лейтмотивом.

Строфа з афоризмом є кульмінацією і завершальною частиною поезії «Камерна декларація»: «*Я – Людина! Я – дитя природи! / Плід життя – не виплодок «ідей». / Я – Людина! Всесвіт я! Свобода! Я живу в ім'я Свободи і Людей*» [13, II, с. 233]. Високий

ступінь узагальнення створюється шляхом розвитку загальновідомих фраз, ужитих на початку афоризму, подальшими словообразами, з якими ототожнює себе ліричний суб'єкт поезії й найменування яких написані з великої літери: *Людина, Всесвіт, Свобода*.

Деякі вірші Т. Мельничука обрамлені афоризмами, що зазнають у контексті певної структурно-змістової трансформації, наприклад: «*Вибір – як витвір / самого себе...*» [13, I, с. 63].

Отже, у результаті аналізу виявлено смислове різноманіття поетичних висловів Т. Мельничука, що мають ознаки афоризмів. За ступенем вираження смислової домінанти афоризми аналізованої поезії переважно є образними. Афористичні вислови Т. Мельничука співвідносяться із синтаксичними конструкціями, що мають різноманітну структуру: від простого речення до надфразної єдності. Виявлені афоризми переважно є еквівалентами складнопідрядних речень мінімальної структури з підрядними частинами умови, причини, означальними та ін. Афоризми репрезентовано також складнопідрядними реченнями ускладненого типу та складносурядними конструкціями (останні мають переважно зіставно-протиставні відношення між предикативними частинами), рідше складними безсполучниковими реченнями. Превалювання афоризмів, що є еквівалентами складних речень та надфразних єдностей, пояснюємо тим, що вони є не тільки смислотвірними, а й композиційними складниками поезій цього автора. Цілком закономірно, що афористичністю відзначаються цілі строфи, що зумовлено специфікою творчого мовомислення цього талановитого поета. Для афористики Т. Мельничука характерним є фольклорний струмінь, тяжіння до максим.

У композиційному плані сильною є позиція афоризмів у кінці строфи. Афористичність поета нерідко базується на парадоксальності й створюється різного роду протиставленнями, повторами, запереченням, хіазмом, підтримується римуванням.

Важливість виявлення й дослідження авторських афоризмів полягає в їхній значущості у вербалізації сконцентрованої думки, що викликає у свідомості реципієнта власні асоціативні реакції, які й слугують вимірами образної, смислової та емоційної глибини самого афоризму.

Література

1. Баракатова Н. А. Структурно-семантична специфіка сучасної української афористики. *Український смисл*. 2015. № 2015. С. 3–11.
2. Волощак Х. Перетин авторських афоризмів в літературних проєкціях (на матеріалі збірки Ліни Костенко «Вибране», 1989 рік). *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2014. Вип. 60. Ч. 2. С. 301–307.

3. Григорович Ю. Репрезентація концепту КОРУПЦІЯ в українському афористичному корпусі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 17, 2018. С. 5–16.
4. Дорошенко С. І. До проблеми розрізнення понять «приєднання» і «парцеляція». *Дорошенко С. І. Наукові простори: вибрані праці*. Харків: Нове слово, 2009. С. 42–45.
5. Дюкар К. В. Неузальні іменники-деривати в ліриці Т. Мельничука (особливості структури й семантики). *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2013. Вип. 69. №1080. Серія: Філологія. С. 213–218.
6. Зелененька І. А. Образна система лірики Тараса Мельничука: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Львів, 2009. 15 с.
7. Зуенко Ю. І. Архетипні символи в поезії Т. Мельничука. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2004. № 607. С. 214–218.
8. Зуенко Ю. І. Епітетні словообрази як художньо-сміслові доміанти поезій Тараса Мельничука. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2005. №707. Вип. 46. С. 63–66.
9. Калашник В. С. Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2011. С. 307–316.
10. Калашник Ю. І. Експресивність і афористичність складнопідрядних речень із підрядними частинами умови та часу (на матеріалі афоризмів про жінок). *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2013. № 1048. Вип. 67. С. 31–34.
11. Колоїз Ж. В., Малуґа Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищих навч. закладів / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: ТО «ЦЕНТР-ПРИНТ», 2012. 349 с.
12. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид. випр., доп. Київ: Академія, 2006. 752 с.
13. Мельничук Т. Твори в трьох томах. Коломия: Вік, 2003. – Т. 1–2.
14. Оніщенко Н. А. Афористика як мовленнєвий жанр і концептосфера. *Наукові записки*. Вип. 75(3). Серія: Філологічні науки (мовознавство): у 5 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 293–297.
15. Пена Л. І. Діалектна лексика у поезії Тараса Мельничука. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 6. С. 38–43.
16. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2005. 19 с.

References

1. Barakatova N. A. Strukturno-semantychna specyfikika suchasnoyi ukrayins'koyi afory'sty'ky'. *Ukrayins'ky'j smy'sl*. 2015. # 2015. S. 3–11.
2. Voloshhak X. Perety'n avtors'ky'x afory'zmv v literaturny'x proekciyax (na materialy zbirky` Liny` Kostenko «Vy`brane», 1989 rik). *Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Seriya filologichna*. 2014. Vy`p. 60. Ch. 2. S. 301–307.
3. Gry`gorovy`ch Yu. Rezententaciya konceptu KORUPCIYA v ukrayins`komu afory`sty`chnomu korpusi. *Filologichni studiyi: Naukovy`j visny`k Kry`voriz`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu*. Vy`p. 17, 2018. S. 5–16.
4. Doroshenko S. I. Do problemy` rozrznennya ponyat` «pry`yednannya» i «parcelyaciya». *Doroshenko S.I. Naukovi prostory` : vy`brani praci*. Xarkiv: Nove slovo, 2009. S.42–45.
5. Dyukar K. V. Neuzual`ni imenny`ky`dery`vaty` v liry`ci T. Mel`ny`chuka (osobly`vosti struktury` j semanty`ky`). *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. V.N. Karazina*. 2013. Vy`p. 69. #1080 Seriya: Filologiya. S. 213–218.
6. Zelenen`ka I. A. Obrazna sy`stema liry`ky` Tarasa Mel`ny`chuka: avtoref. dy`s... kand. filol. nauk: 10.01.01. L`viv, 2009. 15 s.
7. Zuyenko Yu. I. Arxety`pni sy`mvoly` v poeziyi T. Mel`ny`chuka. *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. V. N. Karazina*. 2004. # 607. S. 214–218.
8. Zuyenko Yu. I. Eпитetni slovoobrazy` yak xudozhn`o-smy`slovi dominanty` poezij Tarasa Mel`ny`chuka. *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. V.N. Karazina*. 2005. #707. Vy`p. 46. S. 63–66.
9. Kalashny`k V. S. Lyudy`na ta obraz u sviti movy` : vy`brani statti. *Xarkiv: Xark. nacz. un-t im. V. N. Karazina*, 2011. S. 307–316.
10. Kalashny`k Yu. I. Ekspresy`vnist` i afory`sty`chnist` skladnopidryadny`x rechen` iz pidryadny`my` chasty`namy` umovy` ta chasu (na materialy afory`zmv pro zhinok). *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. V. N. Karazina*. 2013. # 1048. Vy`p. 67. S. 31–34.
11. Kolyoz Zh. V., Malyuga N. M., Sharmanova N. M. Ukrayins`ka paremiologiya: navch. posib. dlya stud. filol. specz. vy`shly`x navch. zakladiv / za red. Zh. V. Kolyoz. Kry`vy`j Rig: TO «CENTR-PRYN`T», 2012. 349 s.
12. Literaturoznachy`j slovny`k-dovidny`k / za red. R.T. Grom`yaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka. 2-ge vy`d. vy`pr., dop. Ky`yiv: Akademiya, 2006. 752 s.
13. Mel`ny`chuk T. Tvory` v tr`ox tomax. *Kolomy`ya: Vik*, 2003. – T.1–2.
14. Onishhenko N. A. Afory`sty`ka yak movlennyevy`j zhanr i konceptosfera. *Naukovi zapysky`*. Vy`p. 75(3). Seriya: *Filologichni nauky` (movoznavstvo): u 5 ch. Kirovograd: RVV KDPU im. V. Vinny`chenka*, 2008. S. 293–297.

15. Pena L. I. Dialektna leksy`ka u poeziyi Tarasa Mel`ny`chuka. *Naukovy`j chasopy`s Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu im. M. P. Dragomanova. Ser. 10 : Problemy` gramaty`ky` i leksy`kologiyi ukrayins`koyi movy` : zbirny`k. Ky`yiv: Vy`d-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2010. Vy`p. 6. S. 38–43.*
16. Sharmanova N. M. Ukrayins`ka afory`sty`ka: strukturno-semanty`chny`j ta funkcional`ny`j aspekty` : *avtoref. dy`s. ... kand. filol. nauk. Xarkiv, 2005. – 19 s.*

Калашник Юлія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови філологічного факультету, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61000, Україна); e-mail: kalashnyk_julia@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-2737-8612>

Калашник Юлия Ивановна, кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка филологического факультета, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (площадь Свободы, 4, Харьков, 61000, Украина); e-mail: kalashnyk_julia@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-2737-8612>

Kalashnyk Julia, candidate of Philological Sciences, Department of the Ukrainian Language, Faculty of Philology, assistant professor; Kharkov National University V.N. Karazin (Square Svobody, 4, Kharkiv, 61000, Ukraine); e-mail: kalashnyk_julia@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-2737-8612>